

Obr. 1. „Paní Móda“ ve výkladu Zary: místo, kde to všechno začalo.

1.PROLOG

Nápad „zabývat se módními trendy“ mě napadl na pražských Příkopech, které jednoho letního dne přetékały lidmi a letní odlehčená móda se odrážela v naleštěných výkladech módního řetězce Zara.³

V obraze, otočeném do ulice se odráželi nejen lidé, kteří se „v módě vidí“, ale i poslední trendy a spolu s nimi i „duch doby“.

Vymódění lidé, kteří kolem mě procházeli, mi občas svými výraznými barvami a čerokézskými účesy připomínali postmoderní „divochy“ a tedy i „výzvu, kterou je pro antropologii každým dnem zřejmější existence nevídaných forem současnosti.“⁴

V samém nitru „džungle velkoměsta“, pohlčeného módou a všeobecnou estetizací identity, života a životního stylu, jsem pozoroval mně neznámé

³ (Baudrillard 1998) považuje výkladní skříně za model konzumní společnosti, která se spotřební vyznačuje „absencí reflexivity“ a výklad představuje prostor, do kterého se jedinec nechá pohltnout pohledem na množství zbožních znaků.

⁴ (Augé 1999: 45)

„městské kmeny“ – vědom si toho, že „*exotismus je definitivně mrtev nebo umírá*“.⁵

Móda – a to je zřejmé na první pohled – s sebou nese mnohé z toho, co máme jako lidé v oblibě:

*„Milujeme potvrzení, věci hmatatelné, zjevné, reálné, viditelné, barvité, vizuální, společenské, začleněné, zatížené emocemi, vyčnívající, stereotypní, jímavé, efektní, nadsazené, kosmetické (...), tmavé obleky s bílou košilí a kravatou značky Ferragamo, pohyblivý diskurs a šokující detaily,“*⁶ vypočítává N.N.Taleb.

Mě ale začalo zajímat, co stojí za onou spektakulární⁷ scénou a nastrojenou fasádou „paní Módy“ a/nebo lépe: jak je ustrojena pod sukní.

Přišlo mi fascinující, že něco zprvu neviditelného a nematerializovaného zřejmě disponuje mocí ovlivnit nejen vnější podobu člověka, ale kupříkladu i jeho vkus či skupinové, resp. konzumní chování.

Jak je možné, že něco takového, jako jsou (módní) trendy, dokáže způsobit to, že se lidé nejenže oblékají, ale také chovají a jednají jako „jedno tělo“?

5 (Augé 1999: 18)

6 (Taleb 2011: 147–148)

7 Srov. (Debord 1967) a jeho pojetí světa jako spektaklu.

Obr. 2. Nošenec u kmene Makua. Mosambik.

2.1. MÓDA, ČAS A ZMĚNA

Člověk se narodí nahý, ale záhy je zahalen a oděn do zavinovačky, které tvoří jeho „prvníšaty“.

Jako jediní z živočišné říše jsme si plněji vědomi svého vnějšího vzhledu a také jako jediní jsme schopni svou aparenci⁸ šířeji esteticky dotvářet⁹: „Osobní krášlení a ozdoby jsou obecným rysem všech kultur, dokonce i těch, jež to popírají (...).“¹⁰

Tento „opus contra naturam“ je součástí naší „druhé přirozenosti“ a ve svém základu odlišuje člověka od přírody tak, jak to na příkladu jihoamerických Kačuejů ilustruje ve svém proslulém díle *Smutné tropy*, Claude Lévi-Strauss: „Člověk musel být omalovaný, aby byl člověkem, ten, kdo zůstával v přirozeném stavu, nelišil se nijak od přírody.“¹¹

⁸ Srov. (Vigarello 2004) a jeho pojetí „l'apparence“ jako širšího výrazu pro vzezření a vzhled určený pro „designování módou“.

⁹ Srov. (Portmann 1997) a jeho pojem „vnější jev“, popř. sebe prezentace.

¹⁰ (Vrhel 2002: 38)

¹¹ (Lévi-Strauss 1966: 129)

Příklad z jiného kulturního okruhu poskytl antropolog Horace Miner, jenž v jedné ze svých studií popsal rituály, které praktikují příslušníci kmene Nacirema, kteří jsou posedlí krásou lidského těla a vyznávají kult mládí:

„Podstatou víry, která stojí v základu celého systému se zdá být, že lidské tělo je ohavné a s přirozeným sklonem k ochablosti a nemoci. Pro člověka uvězněného v takovém těle je jedinou nadějí zamezit těmto typickým rysům užíváním mocných vlivů rituálu a obřadu. Každá domácnost je vybavena jednou nebo více svatyněmi zasvěcenými tomuto záměru.“¹²

„Koupelnové rituály těla“, se všemi voňavkami, krémy, hřebeny a se zvýšenou pozorností věnovanou „estetice zubů“, vykonáváme každodenně zpravidla všichni jako součást euroamerického kulturního okruhu. V zásadě by se dalo zobecnit, že každá známá kultura adaptuje lidská těla svých příslušníků takovým způsobem, aby odpovídal standardním představám o estetice lidského vzhledu. Tělo v tomto ohledu představuje portmannovský „vlastní jev“¹³, který se tvaruje a dotváří dle dobové estetické normy, módy a trendů.

Na rozdíl od ostatních živočichů, u nichž je „móda“ otázkou spíše otázkou „hloubkového“ a časově mnohem trvalejšího designování tělních povrchů¹⁴, je v případě člověka množina všemožných úprav lidského těla mnohem bohatší: počínaje „povrchní kosmésis“ – a konče těžkými tělesnými modifikacemi zasahujícími až do báze morfologie:

„Stejně jako je móda parauměleckou formou v euroamerickém kulturním okruhu, tak v některých kmenových tradicích je malování těla a obličejů při slavnostních či rituálních příležitostech pokusem o uměleckou podobu, jež může v některých případech mnohé napovědět o společenském postavení svého nositele. I když oděv, účes, ozdobení těla jsou pouze pomíjivými projevy (a v tomto smyslu jsou jen jinou podobou toho, co se na Západě skrývá pod pojmem módy a její bytostně pomíjivé „struktury“ – Lipovetsky 1987), existuje řada forem nebo projevů „trvalejší“ povahy: tetování, skarifikace, barvení

12 (Miner 1956: 503)

13 Srov. (Portmann 1987)

14 „Móda je tu narozdíl od lidského světa zabudována do samotné tělesnosti a vyvíjí se během nepřehledně dlouhých časových měřítek“ (Jaroš In: Stibral, Binka & Dadejčík, eds. 2009: 133)